

Ніколенко Лідія,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У контексті нової парадигми «освіта протягом життя» значно зростає актуальність освіти дорослих у системі післядипломної педагогічної освіти, котра гармонійно поєднується з ідеєю людиноцентризму з її світоглядними орієнтирами та філософією, обумовленою єдністю творення та світосприймання людини.

При навчанні дорослих ця традиційна система післядипломної освіти зараз виявилася малоефективною. Таке навчання за нових умов людського життя має здійснюватися на засадах *андрагогіки* – однієї з педагогічних наук, що досліджує проблем освіти, самоосвіти і виховання дорослих.

До особливостей навчання дорослих, які роблять його ефективним, належать єдність всіх суб'єктів навчання, зміст поставлених навчанням завдань, методи й засоби здійснення цього процесу, форми організації лекцій, тематичних дискусій, спецкурів, відповідно до нових досягнень педагогічної думки.

Активізація пошуково-дослідницьких дій з проблеми навчання дорослих спостерігалася ще в 70-х роках минулого століття в зв'язку з друком праць американського вченого-педагога М. Ноулза¹, який чітко визначив нові аспекти навчання дорослих як такі, що мають продовжуватися протягом усього життя людини, звідки виникає її закономірний особистісний процес пізнання, тісно пов'язаний з досвідом і діяльністю не лише на свідомому, а й на підсвідомому рівнях, тобто інтуїтивно. Американський учений наголошував, що вчитель дорослих –

це той, хто відповідає за допомогу дорослим у їхньому навчальному завданні. До його функцій належать – допомога дорослим у визначенні навчальних завдань (визначальна функція); планування разом із дорослим процесу навчання (функція планування); створення сприятливих умов для навчання (мотиваційна функція); вибір найпродуктивніших методів і технік навчання (методична функція); надання ресурсів і ефективних засобів для навчання (функція залучення), оцінка та самооцінка результатів навчання (оціночна функція).

Російський учений С. Вершловський ² виокремлює такі функції андрагога, як експерта, організатора, співавтора, наставника, консультанта, фасилітатора. Для реалізації усіх цих функцій андрагог повинен мати такі якості, що стверджують в ньому терпимість, контактність, емпатійність, доброзичливість, організаторські здібності, коректність, високий професіоналізм і, звичайно, порядність. Учений вважає, що андрагогічно підготовлений викладач – це організатор навчання дорослих, котрий уміє поєднувати в своїй навчальній роботі різні сторони педагога. Зокрема, він наголошує на трьох навчальних аспектах, у рамках яких має діяти організатор післядипломної освіти дорослих, що передбачають його психотерапевтичну підготовку, достатню для посилення мотивації в навчанні дорослих, високу педагогічну кваліфікацію, і котрий має спеціальну фахову підготовку, володіє методологією андрагогічного процесу освіти дорослих. Ці тези актуальні й сьогодні. Вони більшою чи меншою мірою співпадають із поглядами сучасних науковців на психолого-педагогічні проблеми

1. Knowles, M.S., Holton III, E.E., Swanson, R.A. The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development. – 6th edition. – London, New York, etc.: ELSEVIER Butterworth Heinemann, 2005. – 378 p.

2. Образование взрослых: опыт и проблемы / под ред. С.Вершловского. — С. Пб.: Знание, 2002.- 165 с.

навчання дорослих, і можуть бути лише доповнені та уточнені окремими позиціями, наприклад, дорослому учневі має належати провідна роль у процесі навчання, він навчається задля вирішення певної своєї проблеми і досягнення конкретної мети, розраховує на негайне застосування набутих знань, навчання дорослого – це спільна діяльність тих, що навчають, і тих, що навчаються; такий учень завжди прагне до самостійності та самореалізації, він має багатий життєвий і професійний досвід.

Узагальнення наукових підходів показує, що навчання дорослих повинно мати в собі індивідуальну освітню лінію як основу самоактуалізації.

Андрагогічний підхід стає необхідною умовою успішного навчання дорослих у системі післядипломної освіти. Важливим елементом такого підходу є навчальне середовище, співпраця викладача й учня, обов'язковим складником котрих є навчання дорослих на принципах індивідуалізації та диференціації, мотивації на їхнє професійного зростання.

Зміст цього процесу полягає не в застосуванні всього педагогічного різноманіття, а в підборі оптимальних і продуктивних для конкретного учня засобів впливу і особистісної взаємодії.

В організації навчання дорослих враховується своєрідність педагогічної ситуації, тобто сформованість особистості, наявність у неї життєвого досвіду, культурних, освітніх, професійних запитів, переваг самоосвіти й самовиховання.

Андрагогічна модель навчання дорослих передбачає готовність викладача дослухатися до кожного члена навчальної групи, повагу до думок і суджень інших, відвертість та довіру, критичність та здатність поділяти другі думки.

Навчання дорослих людей має ґрунтуватися на індивідуальній освітній основі, що є підставою для самоактуалізації. Таке навчання

забезпечує їм життєву перспективу й усвідомлення свого внутрішнього потенціалу, сприяє якісним змінам у житті, що дасть змогу людині повному подивитися на себе і навколишній світ.

Навчання дорослих суттєво відрізняється від навчання учнів тим, що в них немає вільного часу для цього; для них навчання – це життєва потреба з конкретною визначеною метою; вони прагнуть якнайшвидше отримати від навчання відчутного результату, практичну віддачу; дорослі свідомо навчаються й можуть оцінити якість свого навчання.

Освіта дорослих потребує андрагогічної компетентності викладачів. Їхня педагогічна діяльність суттєво змінюється від передачі знань до фасилітації. Функцією фасилітації є створення умов для розвитку старших людей, що підвищують свої знання та професійність...³

Роль викладачів (андрагогів) у навчанні дорослих полягає ще й в тому, аби створити серед них атмосферу взаємоповаги, співробітництва, толерантності, самоіндетифікації, заохочування до відвертості, зацікавлення до життя та подальшого розвитку самих себе. Це дає педагогам можливість інакше подивитися на зміст та організаційну структуру надання знань в системі післядипломної освіти. Інформація стає структурована і краще засвоюється в процесі навчання. Така інформація легко інтегрується в уже сформовану систему знань у свідомості дорослої людини. Структура занять складається з таких етапів: виявлення соціально-педагогічного досвіду дорослих учнів; розроблення освітніх програм; організація диференційованого навчання різних груп дорослих; контроль-аналітичний етап.

Модель навчання дорослих будується за міждисциплінарними модулями. Провідна роль в організації навчання належить активним, самостійним, умотивованим, рівноправним суб'єктам навчального процесу. Атмосфера під час навчання дружня,

3.Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика: монографія / Т. М. Сорочан — Луганськ: Знання, 2005. — 384 с.

неформальна, основана на взаємній повазі, спільній роботі, підтримці та відповідальності всіх учасників навчання, створює мотивацію та необхідні умови для розвитку і самореалізації самого педагога.

Зміст освіти дорослих спрямований на задоволення екзистенційних потреб людини (потреби буття, особистого вибору світогляду, активної дії, вчинків, позицій) з орієнтацією на найактуальніші проблеми тих, хто підвищує свій освітній рівень.

На навчальних заняттях обговорюються з учасниками їхні життєві проблеми, погляди на життя з наступним корегуванням самого змісту занять. Надається перевага реальним і простим ситуаціям в освітній роботі, запроваджуються сучасні педагогічні технології; створюються індивідуально-особистісне й професійне навчання дорослих.

Основною характеристикою навчання дорослого учня стає процес самостійного пошуку знань. У навчанні дорослих посилюється значення самостійної роботи, консультування, власних висновків, що є дієвою формою індивідуальної роботи.

Нами було впроваджено і проведено дослідження новітніх методів навчання дорослих. Відповідаючи на запитання, які методи та прийоми навчання дорослих найкраще допомагають їм у навчанні, слухачі на заняттях назвали такі: – це спостереження за реальною практикою управління освітою; засвоєння робочих операцій в роботі; обговорення їх в невеликих навчальних групах; демонстрація моделювання занять з вчителями; можливість практикуватися у проведенні ділових ігор, тематичних дискусій, мозкових штурмів; наслідувати навчальний досвід кращих педагогів.

Методи, яким вони віддали перевагу, майже повністю збігаються з результатами наших досліджень, які свідчать, аби дорослі учні захотіли використовувати на практиці нові навички знань, потрібно застосовувати в учбовій роботі такі методи та прийоми, як то презентація - представлення інформації в простій і зручній формі; демонстрація -

показати їм, як це робиться або за допомогою відео, або рольової гри; проведення практики, яка дає їм змогу скористатися новими навичками та знаннями за схемою відповідного засвоєного процесу або ж знову за допомогою рольових ігор, відповідних відеоматеріалів; зворотний зв'язок дає можливість після практики обговорити, що зроблено добре, а що можна було зробити краще; обговорення в невеликих групах про нові технології й обмін думками про їхнє застосування; планування подальших дій, окреслення змін в їхній практиці. Таке навчання забезпечує дорослим учням життєву перспективу й усвідомлення свого власного потенціалу, сприяє якісним змінам у творчому мисленні, що дасть їм змогу по-новому подивитися на себе і навколишній світ. Отже, андрагогічній моделі притаманні такі головні функції: відкриття проблем та смислів реальностей, що оточують дорослу людину; створення умов для вільного вибору сфер прилучення дорослого слухача до соціально культурних цінностей; вияв проблем невизначеності та розвитку життєдіяльності особистості; культивування найрізноманітніших форм її творчої активності.

досягнення кожного слухача. Більше звертається увага на самооцінювання, виявлення певного ступеня засвоєння навчального матеріалу (відповіді запитання, розв'язання певних ситуацій, тестів тощо).

Як бачимо, андрагогічна модель навчання у системі післядипломної освіти розкриває творчий потенціал кожного педагога, впливає на всебічний розвиток його загальних, професійних та психолого-педагогічних здібностей. Вона передбачає пріоритет групових та індивідуальних форм роботи, ґрунтується на вірі у творчу активність кожного педагога, розумінні та повазі до його творчої індивідуальності.

Для цього створюється андрагогічне середовище шляхом дотримання низки провідних орієнтирів:

- утвердження позиції кожного педагога як рівноправного учасника навчального процесу , що сприяє виникненню неформального, доброзичливого мікроклімату, співробітництво між педагогами;
- забезпечення повноцінної життєтворчості особистості, яка сприяє максимальному саморозкриттю можливостей індивідуального розвитку педагога, стимулює його внутрішні сили до творчого зростання і самовдосконалення;
- культивування діалогічної форми суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі особистісного спілкування, що спонукає до взаєморозуміння, співпереживання, вільного обміну думками.
- прояв кожним педагогом активної життєвої позиції, позитивного суб'єктного досвіду, самовизначення, творчості, „комунікації як кооперації”, установки на іншого;
- створення ситуації успіху, захищеності, підтримки, позитивних емоційних переживань.

Таким чином, в навчанні на андрагогічних засадах на перший план висувається проблема організації навчального процесу в системі післядипломної освіти шляхом створення умов для самовизначення, самореалізації кожного педагога як конкурентноспроможного фахівця.

Отже, основною вимогою до організації навчання на андрагогічних засадах у системі післядипломної освіти є створення гуманного соціокультурного середовища для самовираження, самоактуалізації,самоствердження та самореалізації кожного педагога, його повноцінного професійного розвитку становлення його індивідуальності.

Література

1. 1.Вершловский С.Г. От педагогики к андрагогике / С.Г. Вершловский // Университетский вестник. СПб., 2002. – Вып. I. – С. 33-36.
2. 2.Громкова М.Т. Андрагогика: теория и практика образования
3. взрослых: учеб. пособие для системы доп. проф. образования / М.Т. Громкова. М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2005. – 495 с.
4. 3.Змеёв С. Наука XXI века: Андрогагика / С. Змеёв // Высшее образование в России. – 1998. – No 2. – С. 76 - 79.
5. Кремень В. Освіта і наука України: шляхи модернізації. Факти, роздуми, перспективи / Василь Кремень. –К.: Грамота, 2003. – 214с
5. 6. Модельный закон „Об образовании взрослых” [Электронный ресурс].Режимдоступу:05.11.2007:<<http://www.pravoby.info/megd3174.htm>>. Загол. з екрану. – Мова рос.
7. Онушкин В.Г. Образование взрослых / Онушкин В.Г., Огарев
8. Е.И. // Энциклопедия профессионального образования: в 3 т. / под ред. С. Я. Батышева. – М.: АПО, 1999. – Т.2. – С. 148 - 149.
9. .Knowles M.S. The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragog / M.S. Knowles. –Chicago, 1980. –
10. Кукуев А.И. Андрагогика М. Ноулза: содержательная и процессуальная модели
11. Jarvis, P. Adult Education and Lifelong Learning/ Theory and Practice. – 3rd edition. – London and New York: RoutledgeFalmer, Taylor and Francis Group, 2004. – 382 p.
12. Knowles, M.S., Holton III, E.E., Swanson, R.A. The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development. – 6th edition. – London, New York, etc.: ELSEVIER Butterworth Heinemann, 2005. – 378 p.

Таким чином, андрагогічний підхід до навчання дорослих у системі післядипломної освіти відображає гуманістичну сутність діяльності педагога, забезпечує його високу внутрішню мотивацію, спрямованість на створення належних умов для постійної самоосвіти, самовдосконалення, що сприяє розвитку знань, досягненню високого рівня наукової творчості та самореалізації в його професійній діяльності.

Анотація. Публікація містить аналіз проблем ефективності навчання дорослих; визначає функції андрагога, структуру, зміст, методи і прийоми в навчальному процесі.

Ключові слова: андрагогіка; андрагог; андрагогічний підхід.

Annotation. The conditions of effective adult learning; cognitive processes in different periods of the adult; defined functions of andragog, methods and techniques of teaching adults are accentuated our attention in this article.

Keywords: andragogics; andragog; andragogical competence.